

КОЛИ ЗАКІНЧИТЬСЯ ВІЙНА: СОЦІАЛЬНІ НАСТРОЇ ВІННИЧАН В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Анотація

У статті висвітлено один з проявів реакції населення Вінниці на воєнну добу 1914–1917 рр. – очікування кінця війни

Ключові слова:

Вінниця, Перша світова війна, очікування, соціальні настрої

Abstract

The article highlights one of the manifestations of the Vinnytsia population's reaction to the war period of 1914–1917 - waiting for the end of the war

Key words:

Vinnytsia, World War I, expectations, social sentiment

Вступ

Початок Першої світової війни ознаменував кінець так званого «довгого XIX ст.» і привів нове – XX ст., яке значною мірою було антитезою століття попереднього. Внаслідок збройного протистояння між Антантою і Четверним союзом, який поглинув велетенські маси цивільного та військового населення, в свідомості останніх було сформовано нове уявлення про війну як всепоглинаюче соціальне явище. Реакція тогочасних соціумів на воєнну добу скрізь була подібною, за винятком, хіба що, її фінальних акордів. В цьому можна переконатися, аналізуючи вітчизняну та зарубіжну історичну літературу, присвячену тому періоду. Подібність полягала у масовій ейфорії населення в момент оголошення війни і перших її місяців, охопленні нею всіх сторін соціального життя, «масовому протверезінні» соціуму через затяжний характер війни, яка стала важким тягарем. Усі ці етапи сприйняття громадськістю воєнної доби отримали належне висвітлення в наукових студіях різних країн. Попри це поза увагою науковців все ще залишається ціла низка проблем відображення Першої світової війни в масовій свідомості. Однією з них, на думку автора, є очікування кінця війни.

Результати дослідження

Одразу зауважимо, що порушену нами тему не варто ототожнювати з «поразницькими» настроями в тилу, які простежувалися в тих державах, які програли війну, оскільки стан очікування є природним станом, в якому суб'єкт (людина, соціум) в конкретний момент часу очікує настання якої-небудь події в майбутньому [1, с. 49]. Іншими словами, очікування закінчення війни далеко не завжди заперечує патріотичні настрої, очікувати – не означає бажати припинення воєнної доби будь-якою ціною і з будь-яким результатом.

Якщо початок Першої світової війни значна частина населення вітала, то, принаймні, вже менше, ніж за рік, бажання дізнатися час її закінчення стало для нього нав'язливою ідеєю. Оскільки популярна в народі думка про швидкоплинну війну розвіялася вже у перший воєнний рік, це бажання було проявом реакції на стан дискомфорту [2, с. 14], який спричинили відмінності між колективним уявленням і реаліями життя.

Сказане чітко простежувалися на сторінках вінницької преси в середині 1915 р. [3, с. 125]. І цей час не був випадковим, адже саме тоді в середовищі влади і соціуму остаточно викристалізувалося відчуття тривалості війни, не останньою чергою зумовлене тодішніми невдачами російських військ. Короткий спринтерський забіг перетворився на виснажливий біг на довгу дистанцію, де перемога залежала не стільки від швидкості, скільки від витривалості. За таких умов соціальна адаптація тилового населення домінувала над військовим чинником. Загибель на фронтах близьких людей, безперервні потоки біженців, нестача житла, дефіцит продуктів харчування та їхнє подорожчання – це далеко неповний перелік тих труднощів, з якими стикнулася не лише більшість вінничан, а й міське населення інших тилових українських та європейських міст.

На початку липня 1915 р. газета «Юго-Западний край» описав типову для тих часів сцену: «На базарі сидить якийсь «пророк-старець» і збирає біля себе натовп народу. Чути зітхання жінок і дзвін монет, які рясно опускали до чашки за «пророцтво». Підійшовши ближче, ви чуєте гугнявий

речитатив: «І ось, брати й сестри, настала велика війна, і відкрив мені Бог, що закінчиться вона тоді, коли буде кінець світу. А світу кінець буде наприкінці цього місяця». Народ хреститься й відходить. Стає тихо» [4, с. 4].

Реакцією преси на соціальний запит суспільства на дату закінчення війни стали публікації відповідних прогнозів, складених «експертами» з європейських країн, що, до речі, засвідчувало подібність соціальних настроїв на континенті. Так, у середині 1915 р. вінничани дізналися про досить цікаве пророкування кінця війни, оприлюднене французьким виданням «Фігаро», передруковане місцевою газетою. Спосіб підрахунку базувався на досвіді обчислення кінця франко-прусської війни, внаслідок чого тоді вдалося точно визначити дату підписання Франкфуртського мирного договору – 10 травня 1871 р. за тією ж методикою, Перша світова війна мала скінчитися 11 листопада 1915 р. [5, с. 4] Як виявилось, похибка становила рівно 3 роки. Вражаючим був прогноз, передрукований петроградської газети «Новое время» у Вінниці в грудні 1916 р. Відповідно до нього дата закінчення війни – 25 жовтня 1917 р. (за Юліанським календарем – «Жовтневий переворот»). Вона була підрахована методом кабалістичної нумерології, з використанням року народження німецького імператора Вільгельма II (1859) й «звіриного числа» 666 [6, с. 2].

Висновки

Починаючи з літа 1915 р. у Вінниці простежувалася цікавість місцевого населення до дати закінчення Першої світової війни, що вказувало на емоційну та поведінкову готовність соціуму до настання очікуваної для нього події. Навряд чи це могло свідчити про занепадницькі настрої обтяжених війною жителів міста, оскільки ця ж тенденція була в інших воюючих державах, зокрема у Франції, де, скажімо, військова кампанія 1915 р. була успішнішою, ніж у Російській імперії. З огляду на тривалий і виснажливий характер війни очікування населення її закінчення виглядало закономірним результатом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нечаев И. А. Влияние социальных ожиданий на мотивацию субъекта в модели «ожидание-ценность» // Социальные явления, 2015. – № 3. – С. 46-52.
2. Нечаев И. А. Желания и ожидания: социально-философский взгляд // Социальные явления, 2015. – № 3. – С. 10-21.
3. Герасимов Т. Ю. Міста Правобережної України і Перша світова війна: повсякденна історія : монографія. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – 436 с.
4. Винницкие картинки // Юго-Западный край. – 1915. – 19 июня. – С. 2.
5. Что говорят цифры // Юго-Западный край. – 1915. – 25 июня. – С. 4.
6. Когда кончится война? // Юго-Западный край. – 1916. – 20 ноября. – С. 2.

Герасимов Тимофій Юрійович – доктор історичних наук, старший викладач кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна, e-mail: timger84@gmail.com

Gerasyimov Tymophiy – doctor of historical sciences, senior teacher of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. e-mail: timger84@gmail.com